

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

הברית החדשה וראשית הנצרות ב : עיון באגרות ובחזון יוחנן -
24147

תאריך עדכון אחרון 14-05-2015

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: מדע הדתות

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): סרג' רוזר

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: Serge.Ruzer@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ג' 13:00-14:00

מורי הקורס:
ד"ר סרג' רזר

תאור כללי של הקורס:

נעסוק ברעיונות יסוד המאפיינים את הנצרות בראשית דרכה כפי שהם באים לידי ביטוי באגרות הכלולות בברית החדשה ובחזון יוחנן. נבחן את זיקתם לתפיסות ואמונות ביהדות של שלהי בית שני על זרמיה השונים. נדון בתמורות שחלו במחשבה הנוצרית במהלך העשורים הראשונים לקיומה של תנועת חסידי ישו, על הגיון והעדר האחידות המשקפים את ריבוי תת-קבוצות בתוך התנועה ואת האינטראקציה הפולמוסית בין לסביבתן ובין לבין עצמן.

מטרות הקורס:

הקורס שם לו למטרה לנתח את רעיונות היסוד המאפיינים את תנועת חסידי ישו בראשית דרכה ואת התמורות שחלו בתפיסות הללו עד לסוף המאה הראשונה לספירה -- כפי ההדברים מתועדים באגרות שנכללו בברית החדשה ובספר חזון יוחנן.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

בסיומו של הקורס הסטודנטים יהיו מודעים לטיבה הרב-גונית של תנועת חסידי ישו בראשית דרכה ולתמורות שחלו בחשיבתה עד סוף המאה הראשונה לספירה -- כפי שזה משתקף באגרות ובספר חזון יוחנן.

דרישות נוכחות (%) :
100%

שיטת ההוראה בקורס: שיעור פרונטלי עם מעורבות הסטודנטים לדיון בעדויות הטקסטואליות ובמודלים מחקרניים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

- נושא 1. מבוא. מקומם של האיגרות ושל ספר חזון יוחנן ביצירה הספרותית של הנצרות הקדומה ובאסופת הברית החדשה. פאולוס כשליח אל הגויים ותנועת חסידי ישו בראשית דרכה. מקורות לשחזור חייו וחמחשבתו של פאולוס: בין ספר מעשי השליחים לאיגרות. איגרותיו האוטנטיות והאיגרות המיוחסות לו. ציוני דרך בתולדות חייו של פאולוס. תיארוך האיגרות השונות ותמורות שחלו בחשיבתו של השליח לאורך שנות פעילותו.
- נושא 2. חשיבתו של פאולוס בראשית דרכו כחסידי ישו: האיגרת הראשונה אל התסלוניקיים. נסיבות כתיבתה וקהל היעד. הלהט האפוקליפטי והצדדים המעין קומראניים: בני אור ובני חושך. טיבה של הגאולה המשיחית. גורלם של היהודים הלא מאמינים: חרון אפו של האל. 'המהלך המתקן' של האיגרת השנייה אל התסלוניקיים.
- נושא 3. התכתבות עם הקהילה בקורינתוס וסוגיות עיקריות שעלו בה. האיגרת הראשונה אל הקורינתיים ונושאה. הפולמוס נגד ה'שלמים' וה'משוחררים', החכמה של ה'גנוסיס' והחכמה המשיחית:

השוואה עם הבשורה על-פי תומא. חרות של בני הברית החדשה ודרישות מוסר, יחסי אישות והציפיה לקץ, הגוף כמשכן/מקדש הרוח. מתנות הרוח ועיכוב הקץ, בין נבואה אקסטטית לבין אמונה, תקווה ואהבה. תחילת העברת הדגש מחזרתו הקרבה של המשיח למותו המכפר בעבר. מותו של ישו כקורבן. הטכסים המכוננים של קהילת חסידי ישו: הטבילה והסעודה.

נושא 4. האיגרת השנייה אל הקורинתיים. המשיח ומשיחת חסידיו. חסידי המשיח כריח ניחוח בפני אלוהים. הברית הישנה והברית החדשה: משמעות ההנגדה. למות ולקום לתחייה עם המשיח. הבית שבגוף והבית השמימי של הנפש. המשיח כחטאת. מוטיבים מעין קומראניים: אור וחושך, המשיח ובליעל, עדת אל כהיכל אלוהים. חסד. פולמוס נגד יריבים בתוך התנועה ועדות על רדיפות מצד יהודים אשר מחוץ לתנועה. פאולוס והחוויה המיסטית.

נושא 5. האיגרת אל הפיליפיים: סבלם של הנוצרים ונצחונם העתידי בביאתו השניה של המשיח. הקריאה לאחדות. המנון לכבוד המשיח: עדות לשלבים מוקדמים בתהליך האלהות של ישו או תיאור הכנעה וענוה של המשיח כדוגמה לחסידיו? האיגרת אל פילימון: מכתבו האישי היחיד של פאולוס שהגיע אלינו.

נושא 6. האיגרת אל הגלטיים וסוגיית מצוות התורה. קהל היעד הלא יהודי וקהל היעד היהודי הסמוי. מעשי התורה, חסד אלוהים ומותו של המשיח. דמותו של אברהם ותפקידו בחשיבתו של פאולוס. בין ירושלים של עבדות לירושלים של מעלה. ביטול המצוות הטקסיות מול חיוב מצוות היסוד המוסריות. בין עמדת פאולוס באיגרת אל הגלטיים לבין עמדת איגרת ברנבא.

נושא 7. האיגרת אל הרומיים. קהל היעד ושאלת הרכב קהילת חסידי ישו ברומא: 'קודם יהודי ואחר כך גם הלני'. תורה והכרה פילוסופית כשתי דרכים להכרת רצון האל. הן היהודים והן הגויים כמועלים ביעודם. מה מכשיל? יצר הרע? בין בשר לרוח. 'אברי החטא' והמוות כמשחרר מן החטא. הערכה פסימית של פאולוס בזיקתה לחשיבת חז"ל: תורה כמצביעה על החטא אך אין בכוחה לשחרר מיצר החטא. בין הרוח המטהרת את 'האדם הפנימי' להמשיח המשחרר – במותו – מן החטא. פאולוס והכלל הגדול בתורה. אדם וישו: רעיון החטא הקדמון. איגרת אל הרומיים כסינתזה של הגישות לתורה ולמצוותיה שהוצגו באיגרות הקודמות: מעמדה ביחס לגויים המצטרפים לתנועה לקביעות מהותיות.

נושא 8. האיגרת אל הרומיים (המשך). איחור בביאת הגאולה ותמורות בהשקפתו של פאולוס. מאסכטולוגיה אקוטית לפרספקטיבה ארוכת טווח: 'בסוף כל ישראל יושע'. העברת דגש מהציפייה לקץ הקרב לתפנית הפנימית הבאה בעקבות מותו המכפר של המשיח.

נושא 9. האיגרת אל העברים ורעיון כהונתו השמימית של המשיח. שאלת התיארוך וסוגיית קהל היעד. ישו בין מלאכי השמים: עדות לראשית תהליך האלהות של ישו? בין משיח מלך למשיח כוהן. בית המקדש השמימי לאור מסורות אפוקליפטיות ביהדות בית שני. דמותו של מלכיצדק. אמונה הגוברת על המוות: ישו לאור תקדימים מקראיים חלקיים.

נושא 10. התקופה שאחרי דור השליחים. האיגרות אל טימוטיוס (הראשונה והשנייה) ואל טיטוס 'התורה מורי להיות רוצים' ש'אלה מול: ישו חסידי בקרב הפנימיים הפולמוסים. (Pastoral Epistles) ואלה שמוקסמים מסגפנות ומ'מיתוסים ממיתוסים שונים'. האם מדובר ב'אגף היהודי' וב'אגף הגנוסטי' של התנועה? הנחיות אודות ההתנהלות הראויה בחיי המשפחה והחברה ואודות בחירת בישופים ושליחי ציבור אחרים. מעמדן ותפקידן של נשים ותת-קבוצות אחרות בקהילה הנוצרית.

נושא 11. התקופה שאחרי דור השליחים. איגרות המיוחסות לפאולוס: האיגרות אל הקולוסיים ואל האפסיים. המשיח כלוגוס השמימי העומד מעל כל צבא השמים: אל הקולוסיים א מול הפרולוג של יוחנן. האלהה של ישו מול ה'מתיידיים' בתוך התנועה הדבקים במצוות התורה וסוגדים למלאכים. המאבק נגד המגמות המיסטיות. התחייה ה'גנוסטית' של כאן ועכשיו מול התחייה העתידית. סוגיית הקץ הקרב. אחדות היהודי והלא יהודי בעידן שלאחר מותו המכפר של המשיח. מ'מעשי התורה' ל'מעשים טובים'.

נושא 12. איגרות המיוחסות לשליחים אחרים. איגרת יעקב כעדות לרב-גונית של המחשבה הנוצרית הקדומה. 'תורת המלך', 'תורת החרות'. אמונה כמובילה לקיום המצוה. אברהם כדמות מפתח. פולמוס עם פאולוס או התפתחות בלתי תלויה? איגרות יוחנן ויחסן לבשורה הרביעית. דיאכנה. איגרת יהודה ואיגרות פטרוס.

נושא 13. הנוצרים בעולם העויין: מעמד הנוצרים באימפריה רומית והאשמות נגדם. הרדיפות. איגרת הראשונה לפטרוס בהשוואה לאיגרות איגנסיוס בישוף אנטיוכיה. הנוצרים כ'זרים לעולם'. ניכור הנוצרים הלא יהודים מהסביבתם הטבעית. הנוצרים כעם סגולה וכמשכן האל – זוהי הסיבה לכך שהעולם רודף אותם. ציפייה לגאולה האסכטולוגית והמלצה לקבל לעת עתה את עול השלטון האנושי. סוגיית המחבר והתיארוך.

נושא 14. חזון יוחנן והסוגה האפוקליפטית: בין אפוקליפסה יהודית לזו הנוצרית. בין אפוקליפטיקה לאסכטולוגיה. שאלת המחבר והתיארוך. חזון יוחנן כתגובה לחורבן הבית: העוינות לרומא, רומא כבבל כ'זונה הגדולה'. השיח עם ספרות הנבואה. בין האל למשיחו. המשיח כחתן. דמות שה האלוהים. ירושלים השמימית וירושלים הארצית. חבלי המשיח בחזון יוחנן. העידן המשיחי כמלכות אלף השנים ושורשיו של הרעיון. ירושלים החדשה בלא מזבח/קורבנות/מקדש.

חומר חובה לקריאה:

ל' הורטאדו, כיצד הפך ישוע לאל? באר שבע 2006.
' ניר, הנצרות הקדומה: שלוש המאות הראשונות, רעננה 2009.
ד' פלוסר, 'כת מדבר יהודה והנצרות לפני פאולוס', הנ"ל, יהדות ומקורות הנצרות, תל אביב 1979.
א' רגב, 'האומנם היה מיסיון לגויים בראשית הנצרות?', זמנים 120 (סתיו 2012), עמ' 89-80.
ס' רוזר, 'אמונה משיחית ביהדות וסוגיית משיחיותו של ישו במסורת הנוצרית הקדומה', זמנים 120 (סתיו 2012), עמ' 40-51.

- K. P. Donfried, "Paul and Judaism: 1 Thessalonians 2:13-16 as a Test Case," *Interpretation* 38 (1984): 242-253.
- B. D. Ehrman, *The New Testament: A Historical Introduction to the Early Christian Writings* (New York, Oxford, 1997).
- P. Fredriksen, "Judaism, the Circumcision of Gentiles, and Apocalyptic Hope: Another Look at Galatians 1 and 2," *Journal of Theological Studies* 42: 532-564.
- P. Fredriksen, "Paul, Purity, and the Ekklesia of the Gentiles," in J. Pastor and M. Mor, *The Beginnings of Christianity* (Jerusalem, 2005), 205-217.
- J. Gager, "Introduction," in idem, *Reinventing Paul* (New York, 2000).
- G. E. Okeke, "1 Thessalonians 2:13-16: The Fate of the Unbelieving Jews," *New Testament Studies* 27 (1981): 127-136.
- N. Perrin and D. C. Duling, *The New Testament: An Introduction* (San Diego, 1982/1994).
- C. Rowland, *The Open Heaven: A Study of Apocalypticism in Judaism and Early Christianity* (New York, 1982).
- E. Rivkin, "Pharisaic Revolution," in idem, *The Shaping of Jewish History* (New York, 1971).
- S. Ruzer, "The Death Motif in Late Antique Jewish Teshuva Narrative Patterns and in Paul's Thought" and "The Seat of Sin in Early Jewish and Christian Sources in J. Assman and G.G. Stroumsa (eds.), *Transforming the Inner Self in Ancient Religions* (Leiden, 1999), pp. 151-165, 367-391.
- S. Ruzer, "Paul's Stance on the Torah Revisited: Gentile Addressees and the Jewish Setting," in Thomas G. Casey and Hustin Taylor (eds.), *Paul's Jewish Matrix* (Rome, 2011), pp. 75-98.

S. Ruzer, "From Man as Locus of God's Indwelling to Death as Temple's Destruction," *Revue biblique* 119.3 (2012): 382-402.

S. Ruzer, "James on Faith and Righteousness in the Context of a Broader Jewish Exegetical Discourse," in R. A. Clements and D. R. Schwartz (eds.), *New Approaches to the Study of Biblical Interpretation in Judaism of the Second Temple Period and in Early Christianity* (Leiden, 2012), pp. 79-104.

K. Stendahl, *Final Account: Paul's Letter to the Romans* (Minneapolis, 1995).

G. Stroumsa, "The Body of Truth and its Measures: New Testament Canonization in Context," in *ibid.*, *Hidden Wisdom* (Leiden, 1996).

The New Jerome Biblical Commentary (Englewood Cliffs, New Jersey, 1990).

חומר לקריאה נוספת:

ז' ואלה, הנצרות הקדומה: היסטוריה וספרות בתקופת כינונה (100-800), האוניברסיטה הפתוחה 2005.

א' לימור, בין יהודים לנוצרים, האוניברסיטה הפתוחה 1993.

א' קופסקי, 'האמונה הנוצרית הקדומה', זמנים 120 (סתיו 2012), עמ' 90-101.
י' קנוהל, בעקבות המשיח, ירושלים ותל אביב 2000.

D. Flusser, "The DSS and Pre-Pauline Christianity," in *idem*, *Judaism and the Origins of Christianity* (Jerusalem, 1988).

P. Fredriksen, *From Jesus to Christ: The Origins of the New Testament Images of Christ* (2nd edition; Yale University Press, 2000).

S. Ruzer, "Nascent Christianity between Sectarian and Broader Judaism: Lessons from the Dead Sea Scrolls," in A. Roitman, L. H. Schiffman and S. Tzoref (eds.), *The Dead Sea Scrolls and Contemporary Culture* (Leiden, 2010), pp. 477-493.

K. Stendahl, *Paul among Jews and Gentiles and Other Essays* (London, 1976).

J. Taylor, "Paul and the Jewish Leaders at Rome: Acts 28:17-31," in T. G. Casey and J. Taylor (eds.), *Paul's Jewish Matrix* (Rome, 2011), 311-326.

G. Vermes, *Christian Beginnings: From Nazareth to Nicaea AD 30-325* (London, 2012).

The Oxford Dictionary of the Christian Church, ed. F. L. Cross, (Oxford, 1957/1958/1978/1997).

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי:

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 100 %

הרצאה 0 %

השתתפות 0 %

הגשת עבודה 0 %

הגשת תרגילים 0 %

הגשת דו"חות 0 %

פרויקט מחקר 0 %

בחנים 0 %

אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:
אין